

Araştırma Makalesi

Azerbaycan bestecilerinin piyano eserlerinde dans türünün düzenleme özellikleri¹

Nigar Memmedova²

Üzeyir Hacıbeyli adına Bakü Müzik Akademisi, Azerbaycan

Makale Bilgisi

Geliş: 6 Aralık 2022

Kabul: 23 Ocak 2023

Online Yayın: 15 Mart 2023

Anahtar Kelimeler

Azerbaycan bestecileri

Dans

F. Amirov

Gaytagı

S. Farajov

T. Guliyev

Tür

Vals

Yalı

Öz

Dans müziği sadece dünya sanatının en eski türü değil, aynı zamanda dinamik gelişim gösteren bir tür olarak bestecilerin eserlerinde de somutlaşmıştır. Dansın bestecinin müziğinde somutlaşması, enstrümantal müziğin gelişimi de dahil olmak üzere çeşitli yönlerde kendini göstermiş ve yeni bir gelişim aşamasına girmiştir. Sunulan araştırma, dans türünün piyano müziğinde somutlaşma biçimleri ve Azerbaycan bestecilerinin yaratıcılığında doğrudan varlığı ile ilgili olarak yapılmıştır. Burada asıl amaç, Azerbaycan bestecilerinin piyano eserlerinde dans türünün ana uygulama biçimlerini ortaya çıkarmak ve onlar tarafından kazanılan yeni niteliklerin aydınlatılmasıdır. Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde piyano müziğinin hemen hemen tüm türleri temsil edilmektedir. Bu anlamda dansın tezahür yöntemleri ve kapsamı da türlere göre farklılık göstermektedir. Dans janrı özünü esas etibarile iki grupta cemleşen meyarlarla tecessüm etdirir. Bu gruplardan biri dünya halklarına özgü danslarla, diğeri ise ulusal danslarla ilgili olarak oluşturulmuştur. Azerbaycan bestecilerinin eserlerinde vals, tarantella, barcarola, tango, polka vb. danslar piyano için bestelenmiş küçük minyatürlerde icra edildi. Besteciler milli danslar arasında "Gaytagı", "Yalı", "Azerbaycan", "Cengi" ve diğerk halk danslarına yönelerek çok sayıda uyarılama da dahil olmak üzere özgün eserler yaratmışlardır. Ayrıca adında dans kelimesi geçen çok sayıda minyatür, eserin karakterinden kaynaklanan yönleri bir araya getirmiştir. Azerbaycanlı bestecilerin dans içerikli piyesleri de belirli imgelerle ilgili programları gösteriyor. Bu minyatürler daha çok çocuklar için bestelenen dizilerde yer almaktadır. Özellikle bu tür danslar F. Amirov, T. Guliyev, G. Garayev ve diğerk bestecilerin piyano dizilerinde yer almıştır. Makalede dansla ilgili eserler ana yönlerine göre belirli gruplarda tasnif edilmektedir. Programlanabilirlik faktörünün tezahür yöntemleri de özel olarak incelenmiştir. Piyano için yaratılan eserler türler bakımından çeşitlilik göstermekte ve bu türlerin hemen hepsinde dansın varlığı görülmektedir. Halk danslarının karakteristik yönlerinin, melodik ve ritmik göstergelerinin uygulanması, piyano ve orkestra için yazılan konserlerden en küçük minyatürlere kadar bestecinin yaratıcılığının bireysel üslup ölçütleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada F. Amirov, T. Guliyev, S. Farajov, Z. Bagirov, Eşref Abbasov ve J. Guliyev'in piyano dansları incelenmiştir. Adı geçen bestecilerin her biri hem Avrupa hem de ulusal dans örneklerine başvurarak birbirinden ilginç eserler ortaya koymuşlardır. T. Guliyev, vals türünün klasik bir örneğini yarattı. Ulusal dansların en çarpıcı örneği "Gaytagı" dir. Burada aynı adlı dansın tüm karakteristik özellikleri gösterilmektedir. S. Farajov, Avrupa menşeli valslerin ulusal örneklerini zarif ve ince bir üslupla sunuyor. J. Guliyev'in piyano dansları hem bağımsız olarak hem de seri içinde yer alıyor. Zakir Bagirov'un piyano için valsleri, kökleri hem Avrupa hem de ulusal müzik geleneklerinden gelen örneklerle temsil edilmektedir. Z. Bagirov'un seride yer alan piyano dansları da var. Eşref Abbasov'un piyesi, Lezginka dansının melodik ve ritmik özelliklerini yansıttıyor. Piyano dansları, hem doğrudan herhangi bir dansın adına göre hem de minyatürlerde içeriğe göre gruplandırılır. İncelenen tüm örnekler ve mevcut piyano dansları, bu eserlerin hem klasik hem de ulusal müzikten etkilendiğini göstermektedir. Klasik danslardan besteciler çoğunlukla vals türüne yöneldiler. Milli danslar arasında lezginka, gaytagı ve lirik dansların tezahürlerini görebiliriz.görüşerek Azerbaycan türkülerinin o bölgelerin törenlerindeki rolünü incelemek mümkündür.

2822-3195 / © 2023 TM

Genç Bilge Yayıncılık tarafından
yayınlanmakta olup, açık erişim,
CC BY-NC-ND lisansına sahiptir.

Makaleye atıf için

Memmedova, N. (2023). Azerbaycan bestecilerinin piyano eserlerinde dans türünün düzenleme özellikleri. *Türk Müziği*, 3(1), 21-32.

¹ Bu araştırma 2. Uluslararası Rast Müzik Kongresi'nde (14-15 Ocak 2023, Antalya, Türkiye) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Doktora öğrencisi, Üzeyir Hacıbeyli adına Bakü Müzik Akademisi, Azerbaycan. E-mail: mammadova-nigar@mail.ru ORCID: 0000-0002-8465-9122

Giriş

Dünya müziği tarihinde geniş bir yaratıcı potansiyele sahip olan piyano enstrümanının Azerbaycan bestecilerinin yaratıcılığına kazandırılması, renkli türler açısından zengin bir mirasın oluşmasına yol açmıştır. Bu türlerden bazıları dans müziği ile ilgilidir. Dans türünün piyano repertuarında yer alması saray kültüründen gelen dans sanatı ile doğrudan ilişkilidir. Özellikle 17. yüzyıldan itibaren enstrüman müziği türlerinin gelişmesi, çeşitli çalgılar için kamera (oda) eserlerinin oluşturulması bu süreci belirleyen unsurlar arasındadır. Piyano müziğinin tarihsel gelişimi, farklı dönemlerde dans türlerinin bu süreçte büyük etkisi olduğunu göstermektedir. Besteci yaratıcılığında Avrupa uluslarının dansları ele alındığından, dans türü piyano müziğinde geniş bir yer bulmuş ve 16.-19. yüzyıllarda piyano müziğinin gelişmesinde eşsiz bir rol oynamıştır. Piyano müziğine yerleşen klavsen ve piyano için yeni türler, formlar ve stillerin yaratılmasına yol açan Avrupa halklarının danslarıydı. Azerbaycan bestecilerinin yaratıcılığında dans türünün yeri hemen hemen bütün türlerde kendini göstermiştir. Bu anlamda piyano müziği oldukça tipiktir. Çünkü bu çalgı için yazılan minyatürlerde dans müziği daha geniş bir kapsamda kendini göstermektedir. Bestecilerin dans türüne olan ilgileri iki yönden kendini belirtmektedir. Birincisi Avrupa ve Rus müzik geleneklerinin klasik standartlarını taşıyan minyatürler, diğeri müzik dilinin doğrudan ulusal köklerden kaynaklanan yönlerini gösteren piyesler.

Dansın piyano müziğine dahil edilmesi, besteci yaratıcılığında önce yerel piyanistlerin repertuarına yansdı. Avrupalı bestecilerin eserlerinin yanı sıra halk müziği örneklerinin icrası da 19. yüzyılın sonunda Azerbaycan'da kurulan piyano icrasının özelliğiydi. "Avrupa menşeli müzik aletleri arasında 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında Azerbaycan aydınlarının oldukça kapalı çevresinde müzikseverlerin ilgisini çeken piyano olmuştur. Amatör performansa ve sınırlı bir repertuvara (repertuarı ağırlıklı olarak çeşitli Azerbaycan halk şarkılarının, danslarının ve aşk şarkılarının ezgilerine dayanan doğaçlamalardan oluşuyordu) rağmen, evde piyano çalmak giderek yaygınlaştı ve konser performansının belirli parametrelerine yaklaştı. (Seyidov, 2016:8). T. Seyidov'un belirttiği gibi, halk müziğinin repertuvara dahil edilmesi, bu türler için piyanoda performans standartlarının oluşturulmasına da yol açtı ve bu daha sonra 20. yüzyılın başlarında piyano danslarının yaratılmasına ivme kazandırdı.

Araştırmanın Amacı

Sunulan araştırmanın temel amacı, Azerbaycan bestecilerinin dansla ilgili eserlerini incelemek, bu özellikleri ortaya çıkarmak ve karşılaştırmalı olarak incelemek de dahil olmak üzere, bestecinin yaratıcılığında dans türünün tezahür biçimlerine bakmaktır. Bu amaçla çalışma, dans ve piyano yaratıcılığı arasındaki ilişkiye bakmakta ve farklı besteci yaklaşımlarını karşılaştırmaktadır. Araştırmanın temel amaçlarından biri de eserleri özelliklerine göre gruplandırmak ve Azerbaycan bestecilerinin piyano danslarının kendine has ölçütlerini belirlemektir. Azerbaycan bestecilerinin piyano danslarını tür, biçim, içerik, görüntü-duygusal karakter, programlı veya programsız tip, dünya veya ulusal danslarla ilişkisine göre tasnif etmek temel sorundur.

Alt amaç 1. Dans türünün piyano müziği de dahil olmak üzere bestecilerin (T.Guliyev, F.Amirov, Z.Bagirov, E.Abbasov, J.Guliyev, S.Farajov) eserlerindeki tezahür özelliklerini incelemektir.

Alt amaç 2. Azerbaycan bestecilerinin piyano danslarının ana grup kriterlerini belirlemektir.

Alt amaç 3. Azerbaycan bestecilerinin piyano danslarındaki kompozisyon yaklaşımlarının karşılaştırmalı bir analizini yapmaktır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Makalede tarihsel, teorik ve karşılaştırmalı analiz yöntemleri kullanılmıştır. Burada dans türünün bestecinin eserlerinde yer alması, Avrupa ve Rus müziğindeki özellikleri ve Azerbaycan bestecilerinin eserlerindeki tezahür biçimleri hem tarihsel hem de teorik-karşılaştırmalı olarak incelenmektedir.

Dokümanlar

Araştırmada ağırlıklı olarak 20. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan piyano dansları üzerinde durulmakta ve bestecilerin halk müziği türünü kullanım biçimleri üzerinde durulmaktadır. Analiz sırasında verilen müzik örnekleri Sibelius programında yazılmıştır. Eserlerini incelediğimiz bestecilerin fotoğraflarına da yazıda yer verilmiştir.

Tablo 1. İncelemeye alınan besteciler

Besteci Adı- Soyadı	Eserlerinden Örnekler	Araştırmaya Alınma Nedeni
Fikret Amirov	"Sevil'in dansı", "Eğlenceli dans", "Lirik dans", "Vals", "Dans"	Piyano yaratıcılığında çok sayıda dans türlerinin, programlı ve programsız minyatürlerin mevcudluğu, Avrupa ve milli dans örneklerinin kullanılması
Tofiq Guliyev	"Lezginka", "Lirik Vals", "Dans"	Piyano için dans minyatürlerinin bestelenmesi, tür sorununun çözüm özellikleri, piyano repertuarında öncelik alması
Eşref Abbasov	"Çocuk piyesleri" serisinden "Dans" ve "Dans" minyatürleri	Halk müzik örneklerinden behreneme üsulleri
Zakir Bagirov	"Balerin Dansı", "Yelpikle Dans", "Şarkı ve Dans", "Duygusal Vals", Lirik Vals	Milli ve Avrupa dans örnekleri tarzında minyatürlerin mevcudluğu ve repertuarda öncelik kazanması, tür sorununun özel çözüm üsulleri
Serdar Farajov	"Azerbaycan dansı"	Halk dans türünün besteciye özel yöntemlerle doğaçlama üsulleri
Javanshir Guliyev	"Güneş'in Gülümsemesi"	Halk dans özelliklerinin modern üslupta işlenmesi

Bulgular

Azerbaycan bestecileri dans türünün özelliklerinden yararlanan çeşitli eserler yaratmışlardır. Bu eserler farklı müzik türlerinde temsil edilmektedir. Piyano danslarının yazımı da bu seride önemli bir yer tutar. Araştırmada piyano danslarını incelediğimiz bestecilerden Tofiq Guliyev, Fikret Amirov, Serdar Farajov, Eşref Abbasov, Javanshir Guliyev ve Zakir Bagirov'un dansları özel olarak analize dahil edilmiştir. Yapılan analizler ve elde edilen sonuçlar çalışmanın bu bölümünde yansıtılmaktadır. Azerbaycan bestecilerinin dans türüne uygulama yöntemleri ve karşılaştırmalı bir çalışmanın sonuçları dahil olmak üzere, analizler sonucunda, piyano dansları farklı kriterlere göre gruplandırılmıştır.

Azerbaycan Bestecilerinin Yaratıcılığında Dans Türünün Tezahürü

Dans türünün piyano minyatürlerindeki tezahürü birçok yönden kendini göstermiştir. Belirli halk danslarının içeriğine dayalı programlı ve programsız eserlerin bestelenmesi, türün ana kriterlerini yansıtan melodik dil, makam - tonlama ve ölçü-ritim özellikleri ile karakterize edilir. Örneğin T. Guliyev'in piyano için yazdığı "Gaytagı" (Guliyev, 1984) adlı eserinde besteci, minyatüre çok bilinen bir dansın adını vermiş, ancak kişisel stil filtresi aracılığıyla melodik içeriğe bu dansa özgü ölçü-ritim kalıplarını da aktarmıştır.

Piyano dansları daha çok küçük ölçekli minyatür temsillerinde icra edildiğini görebiliriz. Bu minyatürler hem bağımsız parçalar olarak hem de piyano serileri içinde görünür. Bestecilerin dans müziğine başvururken ulusal örneklerin yanı sıra dünya halklarının folkloruna da önem verdiklerini belirtmek gerekir. Sonuç olarak piyano dansları arasında "Gaytagı", "Lezginka", "Yalı" gibi örneklerin yanı sıra Vals, Tarantella, Barcarolla, Polka gibi dans adlarını da görmek mümkündür. Bu anlamda Azerbaycan bestecileri klasik geleneklerden kaynaklanan profesyonel yaratıcılıkta yerini almış dans türlerine yönelmişler ve özgün minyatür örnekler oluşturmayı başarmışlardır. Bu örneklerin özgünlüğü öncelikle türün ana kriterlerinin korunması ve ulusal tonlamaların kullanılmasıyla ilgilidir. Bu noktadan hareketle Üzeyir Hacıbeyli geleneklerini devam ettirme ve Avrupa klasik müzik mirasına hitap ederek milli kökler tarzında eserler ortaya koyma fikri piyano danslarında da tezahürünü bulmuştur. Bunun tezahürünü Azerbaycan bestecilerinin Avrupa menşeli danslarını icrasında, eserlerin şekil ve muhtevasında, Avrupa müzik aletinin dokularında sanatsal ve teknik imkânlarının gösterilmesinde ve bunların icrasında ve başvurdukları müzikal ifade araçlarında görebiliriz.

Azerbaycan bestecilerinin dans müziğinde programlılık birkaç şekilde kendini gösteriyor. Böylece bir takım minyatürler, bestecinin doğrudan başvurduğu dansın adını almış ve bir şekilde onun melodik ve metroritmik kriterlerini belirlemiştir. Ancak minyatürün karakteri ve imge-duygusal içeriği, herhangi bir dansın adıyla belli bir anlamda netleşir.

Örneğin, "Gaytagı" adlı piyesde dans karakteri, hızlı tempo ve üçlü doku bekleniyorsa, "Vals" adlı minyatürler ağırlıklı olarak lirik bir ruh hali ve dansa özgü üç bölümlü ritmik yapı ile karakterize edilir. Ancak programatiklik, minyatürün karakter veya imgelerinin isimlendirilmesinde de kendini gösterir.

Fikret Amirov'un piyano dansları

Örneğin, F. Amirov'un "12 minyatür" (Amirov, 1985) serisinde "Sevil'in dansı" (sylka nota) (N4), "Eğlenceli dans" (ssilka nota) (N5), "Lirik dans" (ssilka nota) (N8), "Vals" (ssilka nota) (N10), "Dans" (ssilka nota) (N12) adlı minyatürlere bir göz atalım.

Foto 1. Besteci Fikret Emirov

Buradaki ilk dans doğrudan kadın dansına atıfta bulunuyorsa, ikinci ve üçüncü minyatürler zaten dansın müzikal içeriğinin doğasını gösterir. Dördüncü örnekte doğrudan hitap edilen dans türünün adı verilmiştir. Son piyes, besteci tarafından "Dans" olarak adlandırılır ve genel olarak müziğin (yani dans yapmak için icra edilen müzik) koreografik kriterlerini vurgular. "Seride bestecinin kendine özgü kişisel zevki açıkça hissediliyor. Buradaki melodiler halk tonlamalarıyla zengindir" (Tehmirazkızı, 2012:301).

Tofiq Guliyev'in Piyano Dansları

Foto 2. Besteci Tofiq Guliyev

Bestecinin eserlerinde dans müziğine yer vermesi, 20. yüzyılın başlarında yaygınlaşan halk müziği örneklerinin gelişmesiyle ilgilidir. 20. yüzyılın ilk yarısında Azerbaycan'da çok sayıda sefer düzenlendiği, farklı bölge ve köylerden folklor müziğinin toplandığı ve kaydedildiği bilinmektedir. Sonuç olarak, toplanan türler arasında danslar da geniş yer aldı ve bunlara dayalı bir dizi koleksiyon yayınlandı. Bunlardan S. Rustamov, T. Guliyev, B. Hüseyinli, R. Bahmanlı ve diğerlerinin çalışmalarını özellikle anmak gerekir. Besteciler, çeşitli besteler, bireysel enstrümanlar, orkestralar ve korolar için halk dansları geliştirdiler. T. Guliyev'in "15 Azerbaycan halk dansı" koleksiyonu (Guliyev, 1955), piyano için dans düzenlemesinin canlı bir örneği olabilir. T. Guliyev bu koleksiyonda S. Rustamov'un keşif gezilerinden topladığı on beş halk dansının notalarına atıfta bulunarak piyano için eserler yaratmıştır. Besteci, dansların ana melodisini, karakterini ve

ölçü-ritim özelliklerini korumuş ve kendine özgü armonik diliyle sanatsal imgelerle zenginleştirmiştir. Eserler, homofonik-armonik bir dokuya sahip, ezgi ve eşlik esasına göre icra edilmiştir. Bu sayede dansın ana melodisi olduğu gibi korunmuştur. Bu örneklerin, bestecinin yaratıcılığında bağımsız dans temelli minyatürlerin yaratılmasına ivme kazandırdığını belirtmek gerekir. Aynı zamanda dansların piyano eserlerinin hazırlanışı bağımsız olarak gelişmiş ve bestecinin yaratıcılığında çok sayıda örnek oluşturmuştur. T. Guliyev'in "Cemile'nin albümü" (Guliyev, 1987) piyano için piyes koleksiyonu bu örnekler arasındadır ve içinde bir dizi dans numarasına yer verilmiştir. Bu bağlamda besteci "Gaytağı", "Lirik Vals", "Dans" gibi minyatürlerde programlama ilkesini takip eder ve çeşitli yöntemler kullanır. Böylece, ilk minyatürde T. Guliyev Gaytağı dansına atıfta bulunur ve onun ritmik ve melodik kriterlerini canlı bir şekilde gösterir. İkinci minyatüre dansın adını ve vals türünün görüntü-duygusal karakterini belirten bir ad verilir. Genç piyanistlerin repertuarında geniş yer kaplayan bu minyatürde besteci, vals türünün karakteristik özelliklerini ortaya koymuş ve zarif karakter ve ulusal tonlamalarla zengin bir müzik eseri yaratmıştır. Üçüncü piyesde skersoluk, biçim ve karakterin bir özelliği olarak hareket eder. Müzik dilinin ulusal tonlamaları, minyatürdeki üslup sentezini gösterir.

Eşref Abbasov'un Piyano Dansları

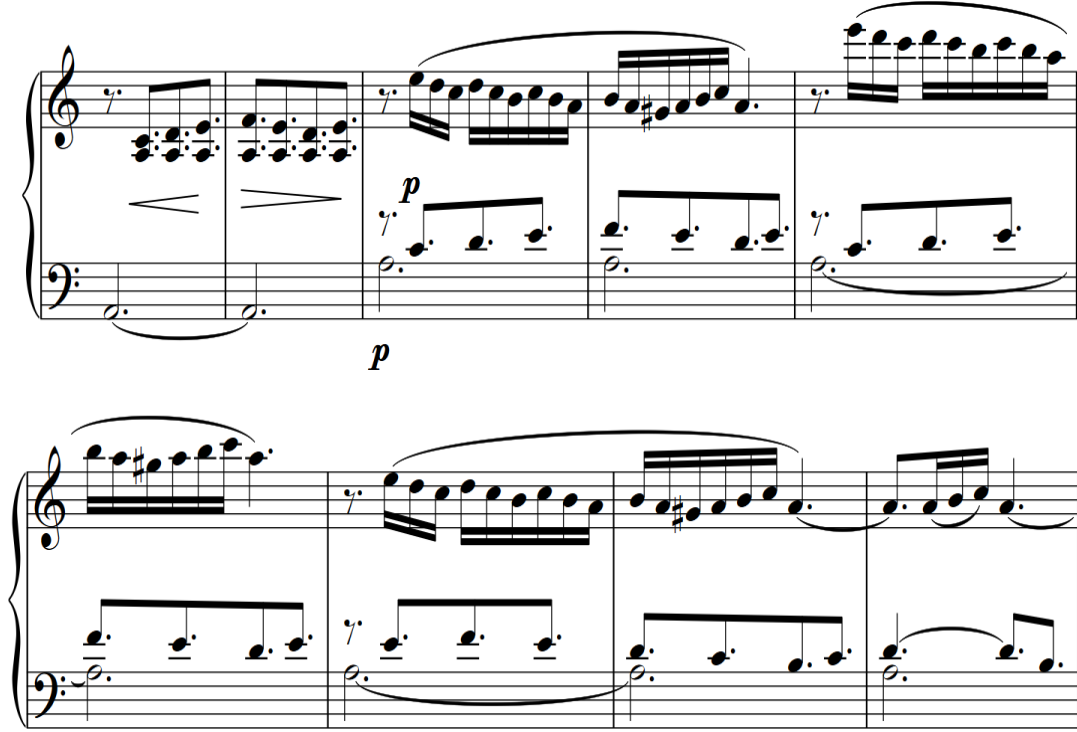
Foto 3. Besteci Eşref Abbasov

E. Abbasov'un 1950'de yayınlanan "Çocuk piyesleri" (Abbasov, 1950) koleksiyonunda herhangi bir programlama gösterilmedi, ancak besteci minyatürlere türe özgü isimler verdi. Yedi minyatür burada yoğunlaşmıştır ve son piyesin adı "Dans"tır. Bu ad, piyesin doğrudan dans müziği içerdiğini gösterir. Minyatürün müzikal içeriği incelendiğinde, bestecinin Lezgihangi (Lezginka) dansının melodik ve metroritmik ölçütlerinden yararlandığı görülmektedir.

Nota 1. E. Abbasov "Küçük piyesler" koleksiyonundan "Dans"

Müzik içeriğinin düzenlenmesinde dansa özgü yönleri görmek mümkündür. Pek çok Lezgihangi dansında olduğu gibi minyatürde de ana fikir (4 haneli bir cümle) defalarca ve farklı perdelerden tekrar edilir. 12/16 ölçüsü ve hareketin dört parçaya bölünmesi, üçlülerin hızlı hareketi ve hareketin ana bölümlerini vurgulayan her üçlüye eşlik eden akor dans türünün karakteristik özellikleridir. Ancak besteci, belirli bir halk oyununun içeriğine atıfta bulunmadan özgün bir piyes bestelemiştir. E. Abbasov'un piyesinin müzik içeriğinin doğrudan A. Zeynallı'nın "Çocuk Süiti"ndeki 3 No'lu "Dans" (Zeynallı, 1981:4) adlı piyesinin bir varyantı olduğu belirtilmelidir. Böylece her iki besteci de aynı dans temasını ele almıştır.

Nota 2. A. Zeynallı'nın "Çocuk Süiti"nden "Dans"

E. Abbasov'un "Piyano Çalmak İçin Öğretim Kitabı"ndaki bir başka piyesinin adı "Dans"tır (Yegorova, Sirovich, 1975:22). Burada geleneksel 6/8 ölçüsünde lirik şur makamı tonlamalarına dayalı müzikal içerik hakimdir. Besteci, taklit pasajlarla çok sesli bir dokuda makamın işlevsel perdelere ve karakteristik kadanslarını vurgulayarak zarif kadın danslarını anımsatan bir müzikal imaj oluşturmuştur.

Zakir Bagirov'un piyano dansları

Foto 4. Besteci Zakir Bagirov

Zakir Bagirov'un "Kukla gösterisi" piyano serisindeki "Balerin Dansı" adlı pyesinde (Bagirov, 1984:17), klasik bale türündeki dans numaralarına özgü görüntünün somutlaşmış halini görüyoruz. Ancak eserin adından da anlaşılacağı üzere besteci oyuncak balerinin hareketlerini arpej pasajlarıyla, zıplayışlarını ise eşlik bölümünde verilen akor dokusuyla anlatmaya çalışır. Piyesin ilk dörtlüklerinde bile P. I. Tchaikovsky'nin "Sonarlar Gölü" balesindeki "Kuğuların Dansı"nın eşlik tarzına yakınlığı hissetmek mümkündür. Seride çeşitli karakterlerin canlandırıldığı bir diğer piyes ise "Yelpikle Dans". Çin kültüründe bu dans türünün var olduğu bilinmekte olup, besteci eserin müzik dilinde pentatonîği kullanarak bu gerçeği vurgulamaya çalışmıştır. Minyatür içerisinde pek çok tempo ve tonalite değişikliği gözlemliyoruz. Besteci Çinli bir dansçı imgesi yaratırken ait olduğu ulusal müzik dilinin tonlama dünyası ve dansın koreografik kriterlerinin staccato onaltılıklarla betimlenmesi ilginç bir yaklaşım sergiliyor.

Nota 3. Z. Bagirov. "Kukla gösterisi" piyano serisi, "Yelpikle Dans"

Bestecinin "Piyano İçin Minyatürler" adlı serisinde yer alan "Şarkı ve Dans" (Bagirov, 1989:15) adlı piyesde şarkı-dans türünün izlerini görmek mümkündür. Burada piyesin ilk bölümü (üç bölümlü yapı) şarkıya, ikinci bölüm ise dansa gönderme yapmaktadır. Bu piyes bize halk sanatında var olan halayları, şarkıya eşlik eden yalları hatırlatır. Böylece besteci birinci bölümde Andantino cantabile temposunu kaydederek türün vokal-enstrümental kısmının karakteristik özelliğini oluşturmaya çalışmıştır. Besteci aynı zamanda koro şarkı söylüyormuş izlenimi veren taklit polifoni kullanır. Orta bölümde, Allegretto giocoso temposunda kaydedilen 6/8 ölçüsünde verilen dans, homofonik-harmonik bir dokuya sahiptir ve koreografik içeriği doğrudan yansıtır. Halk müziği ve bireysel besteci yaklaşımlarından yararlanmanın çeşitli yollarından biri, tür özelliklerinin uygulanmasıyla ilgilidir. Z. Bagirov'un piyesinde de tam olarak bu yaklaşımı gözlemliyoruz. Z. Bagirov'un "Piyano Çalmak İçin Öğretim Kitabı"nın ikinci cildinde yer alan "Duygusal Vals"i (Egorova, Sirovich, 1975:56) Rus bestecinin eserlerinin etkisini göstermektedir. Z. Bagirov'un piyano eserlerinde vals dansının çeşitli örneklerle temsil edildiğini belirtmek gerekir. Bestecinin "Lyrik Vals" (Valslar, 1955:28) adlı eseri bu türün geniş kapsamlı ve gelişmiş bir örneğini yansıtır. Burada daha çok ciddi bir balo salonu dansının ruhunu hissediyoruz. "Bestecinin piyano minyatürleri kısmen hazırlıklı piyanistler için düşünülmüştür" (Azerbaycan müzik tarihi, 2018:690).

Serdar Farajov'un "Azerbaycan Dansı" Piyoano Minyatürü

Foto 5. Besteci Serdar Farajov

Piyasde dansın ana içeriği korunmuştur. Ancak bu piyesi diğer eserlerden ayıran çeşitli yönler kendini göstermektedir. Örneğin, burada ezgi ve eşlik ilkesinin eserlere özgü basit dokuda uygulanmasından ziyade, halk dansının bestecinin düşüncesiyle özgür doğaçlamasını gözlemliyoruz. 6/8 ölçüsünde ve canlı tempoda yazılan eser, orijinal halk oyunları ezgisinin aksine minör tonlarda (b minör) sunulur. Ayrıca dansın ritminin besteci tarafından 6/8 metro-ritmik kalıplara dayanması bekleniyor. 6/8 ve 3/4 ölçülerinin münavebesinin halk müziği türlerinde tipik olduğu belirtilmelidir. Bu durumu piyasde gözlemleyebiliyoruz. Burada 6/8 ve 3/4 ritim formüllerinin (modların) bir değişimi vardır; bu sırada besteciler, halk müziğinin orijinal melodisini korurken (çoğu durumda) eşlik eden çizgide ritmik kontrpuan yaratmayı başarırlar. S. Farajov'un piyesi buna bir örnek olabilir. Bu yöntem genellikle halk müziğine tipiktir.

Nota 4. S. Farajov "Azerbaycan dansı"

Bir sonraki aşamada dansın ana teması yeni zirvelerde yer alır, ses katmanlarının sayısı artar ve müzikal malzeme gelişir. Enharmonik modülasyonlar ve uzak tonalitelere geçişler burada gerçekleşir. S. Farajov, seferlerde toplanan halk oyunları temelinde yayınlanan koleksiyonlarda yer alan "Azerbaycan" dansının ezgisine atıfta bulunmadan, melodik ve ritmik içeriğinden sorumlu yeni bir piyas besteledi. Bu açıdan T. Guliyev'in piyoano dansları bağlamında en parlak eserlerden biri olarak kabul edilen "Gaytağı" da örnek-ölçüt rolü oynamaktadır. Her iki eser de dansın melodik ve ritmik karakteri korunarak özgün bir konser parçası olarak bestelenmiştir.

Javanshir Guliyev'in Piyano Dansları

Foto 6. Besteci Javanshir Guliyev

Modern kompozisyon ekolünün temsilcisi, yetenekli sanatçı Javanshir Guliyev, "Güneş'in Müzik Kitabı" piyes serisinde altıncı sırada yer alan "Güneş'in Gülümsemesi" minyatüründe (Guliyev, 2017:13) lirik dansların karakteristik özelliklerini gösterir. Müzik içeriğinde izlenen melodik dil ve eşlik eden dizeler halk müziğinden gelen gelenekleri sergilemektedir. "J. Guliyev kadar tutarlı ve yaratıcı bir şekilde ulusal kaynakları kullanan bir sanatçı bulmak zor" (Azerbaycan müzik tarihi, 2020:451)

Moderato gracioso ♩ = 65

Nota 5. J. Guliyev. "Güneş'in müzik defteri" koleksiyonu. "Güneş'in Gülüşü"

Sonuç ve Tartışma

Böylece, Azerbaycan bestecilerinin piyano eserlerinde dans türünün özelliklerini araştırmak için yaptığımız analizlerin sonuçları olarak bazı genellemeler ve belirli yönler sunulabilir. Öncelikle dans türünün geleneklerini taşıyan piyano eserlerinde ortaya çıkan ana kriterlere bakarak bazı gruplamalar yapmak mümkündür. Bu tasnifte iki ana büyük grup, dünya ve millî danslarla ilgili piyesleri birbirinden ayırmaya imkan verir. Dünya halklarının danslarına gönderme yapan minyatürler, ağırlıklı olarak Avrupalı ve Rus bestecilerin etkisini yansıtır. Bu gruptaki daha fazla yer vals türüyle ilgilidir. Böylece, vals türünün ritmik kalıpları ve imge-duygusal özellikleri, bu piyeslerin birkaç alt grup halinde

gruplandırılmasına izin verir. Doğrudan vals olarak adlandırılan bir grup piyes, dansın tüm kriterlerini yansıtan ortak yönere sahiptir. Bu açıdan Z. Bagirov, S. Farajov, J. Guliyev ve diğer bestecilerin valsleri gösterilebilir. Diğer piyes grubunda ise vals dansının karakteristik ritmik formülü korunurken, belirli imgelere bağlılığı ve çeşitli türlerin sentezini ifade eden isimler kendini gösterir. Bu grupta dans özelliklerini yansıtan prelüdlar ve programlı piyesler yoğunlaşır. Bu tür eserlerde türler arası bağlantıların yaratılmasının her zaman kasıtlı olmadığı, aynı zamanda Azerbaycan bestecilerinin ulusal düşünceden kaynaklanan bireysel üslup özellikleri olarak da ortaya çıktığı belirtilmelidir. Örneğin araştırmamız sırasında incelediğimiz valslerde milli uğrakların-tonlamaların eserin müzik dilinde tezahür etmesi bu faktörden kaynaklanmaktadır. Besteciler için bir diğer konu ise Azerbaycan piyano müziğinin en karakteristik özelliği olan milli repertuarın oluşumu ile ilgilidir. Avrupa piyano müziğinin oluşum aşamalarına bakacak olursak, icra sanatının gelişimine doğrudan yön veren bu mirasın adımlarını takip edebiliriz. Azerbaycan piyano icrasının oluşumu ve gelişimi, bilinen kriterlere sahip okulların başarılarına dayanıyordu. Burada asıl amaç, tartışmasız bir şekilde mevcut klasik piyano müziğinden yola çıkılarak ulusal örneklerin oluşturulmasına odaklanılmıştır. Doğal olarak, besteciler, ele alınan eserlerin her birinde, türün yeni niteliklerinin tam olarak ulusal geleneklerle ilgili yönlerinde kazanıldığını gördüler. Bu fikirlerin açık bir somut örneği doğrudan piyano danslarında görülebilir. Piyano danslarındaki ortak amaçtan doğan bu yaklaşımın vücut bulmuş hali öncelikle halk kaynağına hitapta yer almaktadır. Gerçek bir milli ruhla yaratılan klasik bale türündeki çalışmalarımızın bu yaklaşımın açık bir örneği olması tesadüf değildir. Birçok müzikal sahne prodüksiyonundan parlak dans numaraları da piyano aktarımları arasında öne çıkıyor. Gara Garayev, "Yeddi Güzel" balesinden "Ayşe'nin Dansı"nı ve birçok minyatüre örnek olan Ü. Hacıbeyli'nin "Koroğlu" operasından "Cangi" dansının piyano çevirisi. "Ü. Hacıbeyli'nin yaratıcılığında Azərbaycan xalq rəqslərindən çox geniş istifadə olunmuşdur" (Behmenli, 2018:118). Bu eserler piyano danslarının ana ölçütlerinin oluşmasında da etkili olmuştur. Bütün bu gerçeklerden hareketle, Azerbaycan bestecilerinin piyano danslarındaki ana kıtas göstergelerinin, ulusal dans sanatının üslup özellikleri de dahil olmak üzere türün doğal özelliklerinden kaynaklandığı söylenebilir. Bu süreçte Avrupa ve Rus bestecilik ekolünün etkisiyle birlikte halk çalgı müziğinin zaman-entonasyon, metro-ritmik ve biçimlendirici göstergeleri önemli rol oynamıştır. Bu kriterlerin türler arası vokal ve enstrümantal ilişkilerin yaratılmasında etkili olması tesadüf değildir. Bu açıdan bakıldığında şarkı-dans kalıplarının oluşturulması, vokal türlerinde dansa özgü yönlerin yer alması ve piyano danslarında vokal müziğe özgü melodik dilin kullanılması parlak bir örnektir. 20. yüzyılın ilk yarısından günümüze kadar modern bestecilerimizin eserlerinde piyano danslarının kullanılması, türün geniş potansiyelini ve alaka düzeyini kaybetmeyen sanatsal ve estetik özünü göstermektedir.

Öneriler

Araştırmamız, Azerbaycan bestecilerinin piyano dansları üzerine az sayıda çalışmanın olduğunu ve hala bazı boşlukların olduğunu göstermektedir. Bu anlamda sunulan makale, bu konuya yeniden bir odaklama niteliğindedir ve burada incelemeye dahil edilmeyen eserler, özellikle modern bestecilerin yaratıcılığı, halen araştırılmayı bekleyen konular arasındadır. Piyano danslarının modern örnekleri ve yeni yazma tekniklerinin uygulanması, yeni araştırma yapmak için özellikle ilgili olabilir. Sunulan makale, genç pedagoglar ve piyanistler için metodolojik bir araç olarak da yararlıdır. Burada incelenen eserlerin tür özelliklerine ilişkin elde edilen sonuçlar, performans sorunlarının çözümüne ve görsel-duygusal içeriğin doğru yönlendirilmesine yardımcı olabilir.

Yazar Özgeçmişi

Nigar Murad kızı Memmedova. Mezun olduğu okullar; 1990-2000 yıllar AR DTX Müzik merkezinin nezdinde müzik okulu, 2000-2004 yılları Ü.Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisi, bakalavr, 2004-2006 yılında yüksek lisans. Çalıştığı yerler; 2007 yılından bu güne kadar Ü.Hacıbeyli Bakü Müzik Akademisinde piyano eşlikçisi. E-mail: mammadova-nigar@mail.ru ORCID: 0000-0002-8465-9122

Kaynaklar

- Abbasov, A.Ç. (1950). Küçük piyesler. Bakü: Azərbaycan Devlet Müziği Yayınevi.
- Abbasov, A.Ç. (1964). Çocuk oyunları. Bakü: Azərnaşr.
- Abdulina, G.V. (2018). Метаморфозы вальса в русской музыке XIX века (XIX yüzyıl Rus müziğinde valsin başkalaşimleri). Tambov: Gramota, No. 12(98), bölüm 2, s.314-317.
- Amirov, F.M. (1985). Сочинения для фортепиано (Pişano için besteler). Moskova: Sovyet besteci.
- Amirov F.M. (1956). Çocuk oyunları. Bakü: Azərbaycan Devlet Müziği Yayınevi.
- Adigozelov, V.Z. (1960). Çocuk oyunları. Bakü: Azərbaycan Devlet Müziği Yayınevi.
- Azerbaycan müzik tarihi (2018). III cilt. Bakü, Bilim.
- Azerbaycan müzik tarihi (2020). V cilt. Bakü, Bilim.
- Bagirov, Z.C. (1989). Pişano için minyatürler. Bakü: Işık.
- Bagirov, Z.C. (1984). Произведения для фортепиано (Pişano eserleri). Moskova: Sovyet besteci
- Behmenli, R.B. (2018). Azerbaycan halk danslarının ritmik özellikleri. Doktora tezi. Bakü.
- Farajov, S.F. (2012). Pişano için albüm. Bakü: E.L. Yayın Evi.
- Guliyev, T.A. (1955). 15 Azerbaycan halk oyunları. Bakü: Azərbaycan Devlet Müziği Yayınevi.
- Guliyev, T.A. (1984). Gaytağı. Bakü: Işık
- Guliyev, T.A. (1987). Альбом Джамили (Cemilenin Albümü) Moskova: Sovyet besteci.
- Guliyev, C.R. (2017). Güneşin müzik defteri. Bakü: Prestige-N.
- Seyidov, T.M. (2016). 20. yüzyılın Azerbaycan pişano kültürü: pedagoji, icra ve kompozisyon yaratıcılığı. Bakü: Eğitim.
- Tehmirazkızı, S.T. (2012). Fiket Amirov. Bakü, Aspoligraf.
- Vals. Pişano için. (1955). Bakü: Azərbaycan Devlet Müziği Yayınevi.
- Yegorova, L., Sirovich, R. (1975). Pişano çalmak için bir ders kitabı. Cilt II. Bakü: Işık.
- Zeynallı, A.Z. (1981). Çocuk süiti. Bakü: Işık.

Foto web siteleri

Web 1. https://azertag.az/en/xeber/Fikret_Amirov___prominent_Azerbaijani_composer-1249193

Web 2. <https://portal.azertag.az/az/encyclopedia/post/3986>

Web 3. https://az.wikipedia.org/wiki/%C6%8F%C5%9Fr%C9%99f_Abbasov

web 4. https://az.wikipedia.org/wiki/Zakir_Ba%C4%9F%C4%B1rov_%28b%C9%99st%C9%99kar%29

Web 5. <https://www.adalet.az/mobil/223014>

Web 6. https://mir-azerbaydjana.az/cavanr-qulyev-ailli_d1237.html

Dance genre in piano works of Azerbaijani composers editing features

Abstract

Dance music is not only the oldest genre of world art, but also embodied in the works of composers as a dynamically developing genre. The embodiment of dance in the composer's music manifested itself in various directions, including the development of instrumental music, and entered a new stage of development. The presented research has been carried out regarding the embodiment of the dance genre in piano music and its direct presence in the creativity of Azerbaijani composers. The main purpose here is to reveal the main forms of practice of the dance genre in the piano works of Azerbaijani composers and to illuminate the new qualities acquired by them. Almost all genres of piano music are represented in the works of Azerbaijani composers. In this sense, the manifestation methods and scope of dance also differ according to the genres. The dance genre embodies its essence with the liquors that combine in two groups. One of these groups was formed about dances peculiar to the peoples of the world, and the other about national dances. In the works of Azerbaijani composers there are waltz, tarantella, barcarola, tango, polka, etc. The dances were performed in small miniatures composed for piano. Among the national dances, composers turned to "Gaytagi", "Yalli", "Azerbaijan", "Cengi" and other folk dances, creating original works, including numerous adaptations. In addition, many miniatures with the word dance in their names, brought together aspects arising from the character of the work. Dance plays by Azerbaijani composers also show programs about certain images. These miniatures are mostly featured in TV series composed for children. Especially such dances were included in the piano series of F. Amirov, T. Guliyev, G. Garayev and other composers. In the article, dance-related works are classified in certain groups according to their main aspects. The manifestation methods of the programmability factor are also specially studied.

Key words: Dance, genre, Azerbaijani composers, waltz, yalli, gaytağı, T. Guliyev, F. Amirov, Sardar Farajov.